

Nr 589

Av herrar **Holmberg** och **Wallmark**, i anledning av bankouts-kottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående Tumba pappersbruks framtida ställning.

(Lika lydande med motion nr 724 i Andra kammaren)

Frågan om Tumba pappersbruks framtida ställning behandlades senast av riksdagen för två år sedan i anslutning till den granskning av riksbanken som 1961 års statsrevisorer verkställde. Revisorerna hade i sitt yttrande diskuterat möjligheterna att nedlägga eller försälja bruket, enär kostnaderna för det av bruket producerade sedelpapperet i förhållande till sedelpapperspriset på den internationella marknaden ansågs för högt. Då en nedläggning av bruket inte endast kan betraktas som en ekonomisk fråga utan även inrymmer ett flertal olika problem, bl. a. av social och arbetsmarknadsmässig natur, ansåg revisorerna det riktigast att inte omedelbart påyrka en nedläggning utan uppskjuta ett slutligt ställningstagande i ämnet intill dess problemet i hela dess vidd utretts genom en för ändamålet tillkallad allsidigt sammansatt expertkommitté. Denna mening biträdades av riksdagen.

Riksbanksfullmäktiges nu framlagda förslag om fortsatt drift av Tumba pappersbruk och om en utbyggnad av detsamma grundas tyvärr inte på en sådan av statsrevisorerna efterlyst allsidig utredning. I stället har fullmäktige tillkallat en utredningsman, f. d. chefen för Statens skogsindustrier, direktör Knut Norlin, att verkställa genomgång av grundförutsättningarna för brukets verksamhet i nuvarande eller modifierad uppläggning. Visserligen har utredningsmannen ägt utnyttja bruksledningen och dess tjänstemäns biträde vid sitt arbete samt även låtit vissa utomstående institutioner och organ göra särskilda undersökningar. Bl. a. har en känd internationell market research-organisation sökt utröna och bedöma försäljningsmöjligheter och olika former för avsättning för en helt ny produktion vid Tumba. Det kan likväl ifrågasättas om icke utredningsmaterialet blivit mer fullständigt om fullmäktige följt statsrevisorernas önskemål om att låta en *allsidigt* sammansatt expertkommitté verkställa den nämnda undersökningen. Riksdagens möjligheter att bedöma tillförlitligheten av det hopbragta utredningsmaterialet är dessutom begränsade med hänsyn till att endast i summarisk form redovisats de undersökningar som enligt full-

mäktige kan blotta Tumba bruks nuvarande och framtida affärsintressen.

Varken utredningsmannen eller fullmäktige har mera ingående diskuterat det av statsrevisorerna framförda alternativet om en nedläggning av sedelpappersproduktionen. Visserligen har fullmäktige gjort gällande att kontrollen av sedelpappersdispositionerna och försörjningstryggheten skulle vid en nedläggning leda till att priset på utifrån eller från annan svensk tillverkare inköpt sedelpapper för avsevärd tid framåt komme att överstiga riksbankens sedelpapperskostnad och ligga på en nivå långt utöver vad i varje fall ett reorganiserat Tumba borde kunna erbjuda. Det är i och för sig naturligt att till priset på importerat sedelpapper måste läggas kontroll- resp. lagringskostnader, men någon som helst undersökning om storleken av dessa kostnader har ej redovisats. Ej heller har utredningsmannen diskuterat på vilket sätt kontrollen tillfredsställande skulle kunna utföras. Fullmäktige gör här endast ett allmänt antagande om en ofördelaktig relation mellan priset på utifrån inköpt sedelpapper och kostnaderna för vid Tumba framställt sedelpapper.

Fullmäktige framhåller, att en nedläggning av Tumba skulle innebära en betydande kapitalförstörelse. Ej heller detta är möjligt att på föreliggande material säkert bedöma. Generellt kan inte hävdas att en nedläggning av oräntabel företagsamhet innefattar misshushållning med kapital och materialtillgångar. Vore det fråga om en rörelse, som på längre sikt kunde visa sig bärkraftig och eventuellt ge ett överskott, kunde visserligen fullmäktiges resonemang te sig acceptabelt, men såvitt framgår av redovisat material måste man även i fortsättningen vid oförändrad drift eller vid en intern rationalisering av nuvarande verksamhet räkna med kontinuerliga och till synes för all framtid bestående årliga förluster på sedelpappersproduktionen.

Vad som i nuvarande läge talar emot en nedläggning är den speciella arbetskraftssituation som råder för bruket. Personalen utgöres i stor utsträckning av äldre anställda, som med hänsyn till sina yrkeskvalifikationer kan få svårt att erhålla nyanställning, åtminstone i stockholmsregionen. Å andra sidan är efterfrågan på yrkesskicklig och erfaren arbetskraft fortfarande god, och det förefaller rimligt att den övervägande delen av de nu anställda skulle kunna erhålla ny anställning i andra av landets pappersbruk.

Fullmäktige har i korthet avvisat den av reservanten framförda möjligheten att inom ramen för oförändrad drift vid Tumba finna rationaliseringsåtgärder som ytterligare kan minska förlusterna på sedelpapperstillverkningen. Fullmäktiges argumentering är inte övertygande och dess antaganden om att ett medvetet accepterande av förluster på sedelpappersproduktionen kommer att leda till »sänkt moral» i hela verksamheten och

en fortgående försämring över lag av brukets förhållanden samt dessutom äventyra brukets civilproduktion verkar löst grundade.

En mer ingående redovisning av de tekniska och ekonomiska problem som en nedläggning av bruket komme att medföra borde företetts.

I likhet med reservanten i fullmäktige, herr Kollberg, anser vi det möjligt att inom ramen för nuvarande verksamhet ytterligare rationalisera driften vid Tumba bruk och därigenom nedbringa förlusterna på sedelpapperstillverkningen. Det är möjligt att en sådan fortsatt rationalisering av verksamheten, där alla tekniska och administrativa möjligheter till kostnadsänkning tillvaratages, inte leder till en fullständig eliminering av de nuvarande förlusterna utan att man även i framtiden måste acceptera ett underskott på driften. Detta underskott får då betraktas såsom den försäkringspremie som staten är beredd att betala för att inom landet kunna producera erforderligt sedelpapper med den betryggande kontroll av sedelpappersproduktionen detta anses medföra. Utredningsmannens kalkyler ger emellertid vid handen att en omläggning av driften från 17-skiftsvecka till 21-skiftsvecka kommer att leda till att nuvarande underskott på 229 000 kronor per år utbytes mot ett överskott av 280 000 kronor per år. Vilka möjligheter det finns att i dag övergå till kontinuerlig drift med i övrigt oförändrad omfattning av verksamheten vid bruket är svårt att på tillgängligt utredningsmaterial bedöma. En särskild mer ingående undersökning av kostnads- och effektivitetsproblemen vid fortsatt drift vid bruket bör dock kunna ge ledning härvidlag.

Vad beträffar den av fullmäktige ifrågasatta nya tillverkningen, ger det av fullmäktige offentliggjorda materialet än knapphändigare upplysningar. Sekretesskyddet för affärshemligheter har åberopats för att ej offentliggöra utredningsmannens undersökningar. Det är därför omöjligt att kontrollera de lönsamhetsberäkningar för den nya produkten som förebringats. Vad som föreslås är sålunda, att riksdagen på tillgängligt ofullständigt material skall fatta beslut om en utvidgning av Tumba pappersbruk med ny produktion till en investeringskostnad om 50 miljoner kronor + rörelsekapital för att göra pappers bruket bärkraftigt eller rättare sagt för att kompensera förlusten på en produktion av 80—100 ton sedelpapper per år.

Den nya produkten är enligt tidningsuppgifter högvärdigt transparent ritpapper. I handlingarna uppgives att existerande svenska pappersbruk saknar erforderlig teknisk utrustning för berörd specialproduktion. För den händelse tidningsuppgifterna är riktiga kan framhållas, att ett av våra äldre finpappersbruk i Sverige sedan mer än ett fjärdedels sekel tillbaka regelbundet framställer transparent ritpapper.

För närvarande finns i England den modernaste maskinen för tillverkning av dylikt ritpapper. Den togs i bruk för mindre än ett år sedan. Enligt

inhämtade uppgifter kan den för närvarande på grund av bristande efterfrågan ej köras med full kapacitet.

Med hänsyn till denna konkurrenssituation torde utredningsmannens antagande om att bruket inte kan räkna med någon i förhållande till kostnadssidans stegring motsvarande ökning av priset på den nya huvudprodukten vara starkt befogat. I själva verket räknar också utredningsmannen med en väsentlig och under hela perioden, alltså under 10 år, bestående prissänkning. Detta ger närmast vid handen att lönsamhetskalkylerna måste tas med stor försiktighet. Utredningsmannens alternativa räntabilitetskalkyler, grundade på att den nya produktionsenhetens kapacitet endast delvis, eller i ett extremfall inte alls kan utnyttjas för den tilltänkta specialproduktionen och att resterande kapacitet måste inriktas på produktionstekniskt närstående men billigare papperskvaliteter, kan därför snart nog bli en realitet. Vid detta alternativ uppstår en direkt konkurrens med de svenska pappersbruken, vilket mot bakgrunden av den trängda situation dessa befinner sig i, är både samhälls- och företagsekonomiskt olyckligt. Det kan inte anses vara riktigt att statsmakterna nu skall satsa över 50 miljoner kronor i ett av staten ägt företag som inom överskådlig tid tvingas ta upp konkurrens med enskilda pappersbruk i landet.

I det utredningsmaterial som offentligen presenterats riksdagen, har diskuterats tre olika alternativ för pappersbrukets framtida utveckling: för det första brukets nedläggande, för det andra en teknisk rationalisering med nuvarande omfattning av den civila produktionen samt för det tredje teknisk rationalisering med utvidgad produktion av civilt papper. Tyngdpunkten i utredningen ligger på möjligheten att utöka brukets kommersiella tillverkning i syfte att fördela de fasta kostnaderna på ett större underlag, medan däremot de två första alternativen inte närmare undersökts. Skall riksdagen kunna göra ett val mellan de tre huvudalternativen är det nödvändigt att den av 1961 års statsrevisorer efterlysta undersökningen, verkställd genom en allsidigt sammansatt expertkommitté, kommer till stånd. Först därigenom blir det möjligt att förutsättningslöst bedöma olika lösningar för brukets framtid. Detta gäller även alternativet nedläggning av bruket. För att ta ställning härtill är det nödvändigt att de sociala och arbetsmarknadsmässiga konsekvenserna — inte minst möjligheterna att bereda friställd arbetskraft annan sysselsättning — belyses på ett mer ingående sätt än vad utredningsmannen gjort.

På grund av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen med avslag av bankofullmäktiges hemställan om utbyggnad av Tumba pappersbruk måtte begära att bankofullmäktige måtte omedelbart föranstalta om tillkal-

lande av en sådan allsidigt sammansatt expertkommitté, som 1961 års statsrevisorer efterlyst för verkställande av en ingående undersökning av förutsättningarna för dels en teknisk rationalisering av den nuvarande driften vid Tumba pappersbruk, dels ett nedläggande av bruket i dess helhet.

Stockholm den 5 mars 1963

Yngve Holmberg

Gunnar Wallmark